

Vieno eksponato paroda TELŠIUOSE – dovana jubiliejų pažyminti VILNIUI

Irma KONTAUTIENĖ

Žemaičių muziejus „Alka“ sveikina Vilnių su jo 700-uju gimtadieniu. Ta proga muziejus 2022-ųjų metų pabaigoje atidarytame naujajame padalinyje – Sakralinio paveldo ekspozicijoje – vasario mėnesį surengė „Vieno eksponato parodą“, kurioje buvo galima pamatyti šio muziejaus rinkiniuose esantį Vilniaus miesto panoraminį planą iš Georgo Brauno ir Franso Hogenbergo atlaso „Pasaulio miestai“. Tai seniausias šandien kartografijos istorijoje žinomas Vilniaus miesto grafinis vaizdas, išspausdintas pirmajame pasaulio miestų atlase (atlaso lotynų kalba išleista penktoji laida 1606 m.).

Šių metų vasario paskutinįjį sekmadienį – nemokamo muziejaus lankymo dieną Sakralinio paveldo ekspozicijos lankytojams ypatingą eksponatą pristatė Žemaičių muziejaus „Alka“ muziejininkė-rinkinio saugotoja Irma Kontautienė. Parodos atidaryme dalyvavusi Žemaičių muziejaus „Alka“ direktorė Eva Stonkevičienė akcentavo regionų svarbą kuriant valstybę ir išsaugant Lietuvos kultūros paveldo vertybes. Muziejininkė Monika Sudentaitė, pristatydama parodą, akcentavo Vilniaus vienuolynų ir vienuolių svarbą kuriant krikščionišką europinį Vilniaus miestą.

Vilniaus miesto panoraminis planas pirmą kartą buvo išspausdintas 1581 m. trečiajame pasaulio miestų atlaso tome. Jis atspindi XVI a. vidurio Vilniaus vaizdą. Lietuvos atminties institucijos turi

Vilniaus miesto panoraminis planas ir Vilniaus miesto aprašas, išspausdintas G. Brauno ir F. Hogenbergo pasaulio miestų atlase (1606 m. lotynų kalba išleista atlaso penktoji laida). Nuotraukos iš Žemaičių muziejaus „Alka“ fotoarchyvo

keliolika Vilniaus miesto panoraminių planų iš G. Brauno ir F. Hogenbergo atlasų, išleistų įvairiomis kalbomis ir skirtingais metais. Beveik visi jie yra saugomi Vilniaus muziejuose ir bibliotekose, išskyrus du: vienas jų – Vytauto Didžiojo karo muziejuje Kaune, kitas – Žemaičių muziejuje „Alka“. Į šį Telšiuose veikiančią muziejų Vilniaus miesto planas

Iš kairės: Žemaičių muziejaus „Alka“ direktorė Eva Stonkevičienė, kultūrinės komunikacijos specialistė Monika Sudintaitė ir muziejininkė-rinkinio saugotoja Irma Kontautienė supažindina muziejaus lankytojus su „Vieno eksponato paroda“. Monikos Sudintaitės ir Jurgitos Armalienės nuotraukos

pateko Antro pasaulinio karo metais iš Lekemės dvaro (Plungės r.), sovietų valdžiai nusavinant dvaruose buvusias vertybes. Tuo laikotarpiu buvo aprašytas buvęs Lekemės dvarininko Juozo Lapinsko turtas: paveikslai, žemėlapiai, skulptūros, žvakidės. 1942 m. kovo mėnesį J. Lapinskui mirus, aprašytos vertybės, tarp jų ir įremtas Vilniaus planas, tuometinio „Alkos“ muziejaus direktoriaus Prano Genio pavedimu buvo parvežtos į muziejų.

Pasaulio miestų atlasas „Civitates orbis terrarum“ buvo leidžiamas 1572–1618 m. Kiolne, šešiais tomiais, dideliu formatu. Spaustuvės savininkas ir leidėjas – flamandų kartografas ir meninės graviūros meistras Fransas Hogenbergas didelės apimties darbams į pagalbą buvo pasikvietęs ir du flamandų menininkus – graverį Simoną van den Neuvelį bei dailininką Georgą Hoefnagelį. Atlaso leidybos darbams vadovavo leidėjas, Kiolno geografas, Šv. Marijos ad Gradus dekanas Georgas Braunas. Jis rinko informaciją, parengė miestų aprašymus. Atlasas buvo leidžiamas lotynų, vokiečių ir prancūzų kalbomis, įtraukiant vis daugiau miestų.

Atlase pavaizduoti 546 tuo metu žinoti pasaulio miestai. 95 proc. jų buvo Europoje, o 5 proc. – Azijoje, Afrikoje ir Lotynų Amerikoje. Europos miestų dominavimas atlase atspindi to meto žinias apie pasaulį ir skirtingus urbanizacijos procesus įvairiuose

žemynuose. Topografiniai miestų planai buvo raižomi vario plokštėse, atspausdinami ir tik tada kiekvienas atskirai spalvinamas akvarele. Miestai yra atvaizduoti lyg iš paukščio skrydžio. Planai puošnūs, iliustruoti miestų herbais, augalais, gyvūnais, alegorinėmis figūromis, bet dažniausiai – žmonių su nacionaliniais kostiumais figūromis. Kitoje plano pusėje pateikiamas miesto aprašymas. Tokie spalvinti G. Brauno ir F. Hogenbergo atlasai – puiki pasaulio pažinimo priemonė. Deja, iki mūsų dienų, kaip jau minėta, jų išliko nedaug, kai kuriuose trūksta lapų.

Sužinoti muziejuje saugomo Vilniaus miesto panoraminio plano tikslų leidimo datą pavyko tik 2016 metais, kai Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriaus vyriausioji bibliografe Jadvyga Misiūnienė nustatė, kad jis yra iš penktosios lotynų kalba 1606m. leistos laidos.

Paroda Žemaičių muziejaus „Alka“ Sakralinio paveldo ekspozicijoje veikia iki 2023 m. kovo 26 d.

Naudota literatūra:

1. Aloyzas Samas, *Žemėlapiai ir jų kūrėjai*, Vilnius, 1997.
2. Jadvyga Misiūnienė, „Vilniaus miesto panoraminis planas iš Georgo Brauno ir Franso Hogenbergo atlaso „Pasaulio miestai“, *Tarp knygų*, 2016m. rugsėjo mėnesio numeris.